

**VIRTUAL TA'LIM SHAROITIDA BO'LAJAK GEOGRAFIYA
O'QITUVCHILARINING KASBIY KOMPETENSIYASINI
RIVOJLANTIRISHDA DASTURIY TA'MINOTDAN SAMARALI
FOYDALANISHNI TAHLIL QILISH**

Tajibayeva Xurshida Djumamuratovna

*Ajiniyoz nomidagi NDPI 13.00.02 – Ta'lim va tarbiya nazariyasi
va metodikasi geografiya ixtisosligi bo'yicha doktoranti*

Mamlakatimizda bugungi zamonaviy sharoitda oliy malakali ilmiy va ilmiy-pedagog kadrlar tayyorlash dolzarb masalalardan biri sifatida baholanadi. Ma'lumki, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 16-fevraldagi “Oliy o'quv yurtidan keying ta'lim tizimini yanada takomillashtirish to'g'risida”gi 304-son qarorining qabul qilinishi bilan mazkur masalaning dolzarbligi yanada oshdi.

Pedagogika sohasini yangi sifat bosqichiga ko'tarish sifatli soha mutaxassislarini tayyorlashning mazmuni va uslubini innovatsiyalarga asoslangan holda qayta qurishni talab qiladi. Buning uchun pedagogika sohasida bo'lajak o'qituvchilar tayyorlash tizimining mazmuni, dasturlarining tarkibiy tuzilishini davlat ta'limning mazkur bo'g'ini oldiga qo'ygan talablari asosida takomillashtirish lozimligini ko'rsatmoqda.

Mamlakatimiz ta'lim tizimida innovatsion texnologiyalarga asoslangan ta'lim – tarbiya tizimini takomillashtirish uning milliy zaminini mustahkamlash ijtimoiy faol va malakali raqobatbardosh kadrlar tayyorlashni jahon talablari darajasiga ko'tarishga yo'naltirilgan tadqiqotlar keng ko'lamda olib borilmoqda. Ta'lim tizimidagi sifat o'zgarishlari va yuqori samaradorlik, ularning jahon ta'lim talablari bilan mosligi va pedagoglarning kelgusi mehnat faoliyatlarida o'zlashtirgan bilim, ko'nikma va malakalarini qay darajada amaliyotga tatbiq qilinayotganligiga bevosita bog'liqdir. Ta'lim-tarbiyadagi sifat o'zgarishlar va yuqori samaradorlik mazkur sohaga ijobiy yangilik kiritish natijasida ta'limda sifat va samaradorlik ta'minlanib, pedagogik innovatsiya jarayoni vujudga keladi [1].

Pedagogik ta'lim tizimi zamon talablariga javob beradigan, bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy-innovatsion faoliyat olib borishga, virtual ta'lim sharoitida bo'lajak geografiya o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishda dasturiy ta'minotdan samarali foydalanishni tahlil qilish, tayyorlash uchun zamonaviy o'qitish tizimining yangi, ilmiy asoslangan model va texnologiyalarini taklif qilgan holda taraqqiy etib bormoqda. Zamonaviy sharoitlarda tobora ortib borayotgan

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi “O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar Strategiyasi to'g'risida”gi PF-4947-son Farmoni //O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 2017-y., 6-son, 70-modda

pedagogika sohasining maqomi va mazkur yo‘nalishdagi malakali mutaxassislarga bo‘lgan talabning ortib borishi, oliy pedagogik ta‘limning yaxlit tizimida ularning kasbiy-pedagogik tayyorgarligini zamon talablari darajasida modernizatsiyalash zaruratini belgilaydi. Oliy ta‘limda bo‘lajak o‘qituvchilarni pedagogik –innovatsion faoliyatga tayyorgarligini takomillashtirish jarayoni uzluksiz ta‘lim tizimini modernizatsiyalashning umumiy qoidalariga asoslanadi.

Ta‘limni modernizatsiyalash g‘oyasining ishlab chiqilishi va uning zamonaviy ilmiy nashrlar hamda normativ hujjatlarda aks ettirilishi uning mohiyatini, oliy ta‘limda amalga oshirishning yo‘nalishlari va yo‘llarini tushunish zarurligini anglatadi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Oliy ta‘lim tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 2017-yil 20-apreldagi PQ–2909-sonli Qarori oliy ta‘lim tizimini tubdan takomillashtirish, mamlakatimizni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish borasidagi ustuvor vazifalarga mos holda, kadrlar tayyorlashning ma‘no-mazmunini tubdan qayta ko‘rib chiqish, xalqaro standartlar darajasida oliy malakali mutaxassislar tayyorlash uchun zarur sharoitlar yaratish maqsadida qabul qilingan [2].

Pedagogika sohasini yangi sifat bosqichiga ko‘tarish sifatli soha mutaxassislarni tayyorlashning mazmuni va uslubini innovatsiyalarga asoslangan holda qayta qurishni talab qiladi. Buning uchun pedagogika sohasida bo‘lajak o‘qituvchilar tayyorlash tizimining mazmuni, dasturlarining tarkibiy tuzilishini davlat ta‘limning mazkur bo‘g‘ini oldiga qo‘ygan talablari asosida takomillashtirish lozimligini ko‘rsatmoqda. Bugungi kunda Virtual ta‘lim sharoitida bo‘lajak geografiya o‘qituvchilarining metodik tayyorgarligining hozirgi holati ta‘lim tizimi kadrlar tayyorlash milliy modelining eng muhim bo‘g‘ini sifatida isloh etilayotganligi bo‘lajak geografiya o‘qituvchilarini innovatsion pedagogik faoliyatga tayyorlashning ilmiy jihatdan tadqiq etishning nafaqat imkoniyatlarini yaratdi, ayni paytda, buni nazariy hamda amaliy dolzarb vazifaga aylantirdi.

Bo‘lajak mutaxassislarni innovatsion yondashuv asosida pedagogik amaliyotini takomillashtirish texnologiyasi oliy ta‘lim muassasalari oldidagi muhim vazifalardan biridir. Bugun mamlakatimiz ta‘lim tizimida innovatsion texnologiyalarga asoslangan ta‘lim-tarbiya tizimini takomillashtirish, uning milliy zaminini mustahkamlash, ijtimoiy faol va malakali raqobatbardosh kadrlar tayyorlashni jahon andozalari darajasiga chiqarish dolzarb masalalardan biridir.

Ta‘lim sohasidagi sifat o‘zgarishlari va yuqori samaradorlik ularning jahon ta‘lim talablari bilan mosligi va pedagoglarning kelgusi mehnat faoliyatlarida o‘zlashtirgan kompetensiyalari qay darajada amaliyotga tatbiq qilinayotganligiga bog‘liq. Ta‘lim-tarbiyadagi sifat o‘zgarishlari va yuqori samaradorlik esa mazkur sohaga ijobiy

² O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Oliy ta‘lim tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 2017-yil 20-apreldagi PQ–2909-sonli Qarori

yangilik kiritish natijasida ta’limda sifat va samaradorlik ta’minlanib, pedagogik innovatsion jarayon vujudga keladi.

Pedagogik innovatsiya – bo‘lajak mutaxassislarni yangicha sharoitlarda ishlashga tayyorlovchi jarayon bo‘lib, u oldingi egallangan bilimlar asosida ta’limda sifat jihatidan o‘zgarishlar amalga oshirib, yuqori samaradorlikka erishishga yangicha yondashuv qilishdan iboratdir.

Pedagogik oliy ta’lim muassasalari talabalarining pedagogik amaliyoti professional pedagogik kadrlar tayyorlashning muhim omili hisoblanadi. Zero, bilim, xazina bo‘lsa, shuhbasiz, uning eshigini ochadigan kalit bu – amaliyot, amaliy ta’limdir. Hozirgi vaqtda pedagogika yo‘nalishidagi oliy ta’lim muassasalarida amaliy tayyorgarligi yuksak, professional pedagogik kadrlar tayyorlash muammosi eng dolzarb masalalardan biridir. Bugungi kunda oliy ta’lim muassasalari bakalavriat ta’lim yo‘nalishlari bo‘yicha kadrlar tayyorlashning muhim qismi bo‘lgan talabalarning pedagogik amaliyoti – fan- texnika, texnologiya zamonaviy usullar, tajribalarni o‘rgangan xolda, kasbiy ko‘nikma va amaliy malakalarni shakllantirish orqali pedagogika ta’lim sohasini rivojlantirish dolzarb masalalardan biridir.

Bo‘lajak geografiya o‘qituvchilarini innovatsion pedagogik faoliyatga tayyorlashning pedagogik shart-sharoitlari, mazmuni, shakl, metod va vositalarini ishlab chiqish va amaliyotga tatbiq etishdan iborat.

Bo‘lajak geografiya o‘qituvchisini innovatsion pedagogik faoliyatga tayyorlash deganda, uning ilmiy, nazariy, psixologik, pedagogik, ilmiy-metodik tayyorgarligi, siyosiy va ma’naviy-axloqiy yetuklik darajasi yaxlit holda tushuni-ladi. O‘qitish tizimini takomillashtirishning asosiy sharti esa ko‘p jihatdan ta’lim muassasalarida tayyorlanayotgan mutaxassis kadrlarning bilim darajasi, ilmiy dunyoqarashining shakllanganligi hamda kasbiga xos ko‘nikma va malakalarni tarkib topganligi bilan belgilanadi. Shu nuqtai nazardan olganda bo‘lajak geografiya o‘qituvchilarini innovatsion pedagogik faoliyatga tayyorlashning ilmiy-metodik asoslarini ishlab chiqish va amaliyotga tatbiq qilish muammoning dolzarbligini belgilaydi.

Shuningdek, 2020-yil 23-sentabrda qabul qilingan “Ta’lim to‘g‘risida”gi qonunning yangi tahriri ta’lim tizimiga juda katta o‘zgarishlar kiritdi. Mazkur qonunning 35-moddasida “O‘quv rejasida, qoida tariqasida, ta’lim jarayonining jadvali, o‘qitishning boshlanishi, muddati va davriyligi, o‘quv yillari, choraklar, semestrlar, amaliyot, ta’tillar hamda attestatsiya, ajratilgan haftalar soni, o‘rganiladigan fanlar (modullar) va ularga ajratilgan soatlar (kreditlar) hamda boshqa zarur parametrlar aks ettiriladi”, deb belgilab qo‘yilgan [3].

Ta’lim oluvchilarning amaliyotni o‘tash tartibi va uni tashkil etish ta’lim sohasidagi vakolatli davlat boshqaruvi organlari tomonidan belgilanadi. Ta’lim

³ 2020-yil 23-sentabrda qabul qilingan “Ta’lim to‘g‘risida”gi qonunning yangi tahriri

oluvchilar kasbiy ko‘nikmalarini mukammal egallashi uchun o‘quv rejalari va muayyan fanlarning o‘quv dasturlarida o‘quv va ishlab chiqarish amaliyotlarini o‘tashlari kerak. Amaliyotlar bakalavr ta‘lim jarayonining majburiy qismi bo‘lib, talabalarning kasbiy tayyorgarligi, amaliy ko‘nikmalari va kompetensiyalarini shakllantirishga yo‘naltiriladi. Bakalavrlar tayyorlashda ko‘plab amaliyot turlari o‘tkaziladi. Shulardan biri pedagogik amaliyot hisoblanadi .

Pedagogik amaliyot talabning nazariy ta‘limi va bo‘lajak mustaqil faoliyatini bog‘laydigan hamda kasbiy ko‘nikma va malakalarni shakllantirishni ta‘minlovchi jarayon bo‘lib, dastlabki tajriba maktabi hisoblanadi.

Pedagogik amaliyot – bo‘lajak o‘qituvchilarni tayyorlashda o‘quv-pedagogik jarayonining asosiy qismi hisoblanadi. Pedagogik amaliyot namunaviy va ishchi o‘quv rejasiga mos ravishda amalga oshiriladi. Pedagogik amaliyotning mazmuni amaliyot turiga qarab, kafedrada ishlab chiqilgan dasturiga mos bo‘ladi. Pedagogik amaliyot o‘quv mashg‘ulotlaridan ajralgan holda tashkil etiladi. Yuqorida keltirilgan faoliyat asoslari ma‘lum mutaxassis uchungina emas, balki barcha mutaxassisliklar vakillari uchun ham zarur bo‘lgan mahorat (shuningdek, ma‘lum bilimlar) ni o‘z ichiga oladi, jumladan, o‘qish mahorati, jamoani boshqara olish, ijtimoiy faoliyatni tashkil etishga tayyorlik. Keyingi ikki faoliyat turi ma‘lum kasb uchun qo‘yiluvchi aniq talablar darajasini belgilaydi [4].

Xulosa qilib aytishimiz mumkinki, pedagogik ta‘lim tizimi, zamon talablariga javob beradigan, bo‘lajak o‘qituvchilarni kasbiy-innovatsion faoliyat olib borishga tayyorlash uchun zamonaviy o‘qitish tizimining yangi, ilmiy asoslangan model va texnologiyalarini taklif qilgan holda taraqqiy etib bormoqda. Zamonaviy sharoitlarda tobora ortib borayotgan pedagogika sohasining maqomi va mazkur yo‘nalishdagi malakali mutaxassislarga bo‘lgan talabning ortib borishi, oliy pedagogik ta‘limning yaxlit tizimida ularning kasbiy-pedagogik tayyorgarligini zamon talablari darajasida modernizatsiyalash zaruratini belgilaydi. Oliy ta‘limda bo‘lajak o‘qituvchilarni pedagogik – innovatsion faoliyatga tayyorgarligini takomillashtirish jarayoni uzluksiz ta‘lim tizimini modernizatsiyalashning umumiy qoidalariga asoslanadi.

Adabiyotlar ro‘yxati:

1. “Ta‘lim to‘g‘risida”gi Qonun. O‘RQ-637-son. 2020-yil 23-sentabr.<https://lex.uz/>
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar Strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-4947-son Farmoni //O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to‘plami, 2017-y., 6-son, 70-modda

⁴ Hamidov J.A., To‘raqulov O.X. “Ilg‘or pedagogik texnologiyalardan dars jarayonida”. Uslubiy tavsiyanoma Jizzax-2009. 149 bet.

3. O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini to‘g‘risida”gi PF-5847-son Farmoni, Qonun xujjatlari to‘plami milliy bazasi, <https://lex.uz/>
4. Hamidov J.A., To‘raqulov O.X. “Ilg‘or pedagogik texnologiyalardan dars jarayonida”. Uslubiy tavsiyanoma Jizzax-2009. 149 bet.
5. Hamidov J.A., Ximmataliyev D.O., Qodirov I.D., Ravshanov J.F., Xikmatullayeva D. “Jahon ta’lim tizimi” fanidan elektron darslik. Davlat patent idorasi guvohnomasi. T.:2022 №DGU 18218.